

2. Закон України «Про судоустрій та статус судів» (ВВР, 2010, № 41-42, № 43, № 44-45, ст.529), із змінами, внесеними згідно із Законом України № 911-VIII від 24.12.2015 (ВВР, 2016, № 5, ст.50).

3. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (ратифікована Законом України № 1678-VII від 16.09.2014 (ВВР, 2014, № 40, ст. 2021).

4. Magistrates' court (England and Wales) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: [https://en.wikipedia.org/wiki/Magistrates%27_court_\(England_and_Wales\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Magistrates%27_court_(England_and_Wales)).

5. Міжнародний досвід діяльності інститутів мирового судді, суду присяжних, народних засідателів та пропозиції щодо можливостей його застосування в Україні / А.Бурий, Р. Таратула, Р. Тополевський, Л. Тополевська. – Львів: Регіональний громадський фонд «Право і Демократія», посіб., 2009. – 131 с. – (РГБФ «Право і Демократія»).

6. Гелей С. Д. Політико-правові системи світу / С. Д. Гелей, С. М. Рутар. – Київ: Навч. посіб., 2006. – 668 с. – (Знання). – (ГЗ1).

7. Magistrates' Court [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.judiciary.gov.uk/you-and-the-judiciary/going-to-court/magistrates-court/>.

8. Рекомендації та резолюції Комітету Міністрів Ради Європи [Електронний ресурс] // Верховний Суд України – Режим доступу до ресурсу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(print\)/7442A47EB0B374B9C2257D8700495F8B](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(print)/7442A47EB0B374B9C2257D8700495F8B).

9. Рішення Конституційного Суду України № 15-рп/2002 від 9 липня 2002 року.

**Ад'юнкт докторантури та
аспірантури НАВС**

Куцук Катерина Володимирівна

ГАРАНТІЇ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Ст. 55 Конституції України гарантує захист прав і свобод людини і громадянина судом. Справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб є одним з основних завдань цивільного судочинства (ст. 1 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України)).

Однак, в ході здійснення цивільного судочинства мають місце випадки, коли суд, основним завданням якого є забезпечення кожному права на доступ до правосуддя, обмежує права громадян шляхом застосування до них заходів процесуального примусу.

Так, у випадку порушення встановлених у суді правил або протиправного перешкоджання здійсненню цивільного судочинства судом на підставі ст. 90 ЦПК України можуть бути застосовані заходи процесуального примусу. Вже із самого терміну – «заходи процесуального примусу» – стає зрозуміло, що однією із ознак вищезгаданих заходів є їх примусовий характер. Так, заходи процесуального примусу застосовуються судом всупереч волі та бажання правопорушника шляхом вжиття заходів фізичного чи психологічного впливу та завжди пов'язані з деякими обмеженнями прав і свобод певних суб'єктів. Відтак, застосовуючи вказані заходи примусу до громадян та обмежуючи таким чином їхні права суд повинен посилається на передбачені законодавством підстави, аби застосовування заходів процесуального примусу та, відповідно, обмеження прав людини і громадянина – учасника цивільного процесу – були законними.

Під підставами застосування заходів процесуального примусу розуміють сукупність передбачених ЦПК України обставин, необхідних і достатніх для того, щоб їх застосування було визнане законним.

Відповідно до ч. 1 ст. 90 ЦПК України підставами застосування заходів процесуального

примусу є порушення встановлених у суді правил або протиправне перешкоджання здійсненню цивільного судочинства. Зазначені обставини як підстави застосування заходів процесуального примусу мають загальний характер і конкретизуються в нормах ЦПК України, які передбачають підстави застосування того чи іншого заходу процесуального примусу. Зокрема, порядок і підстави застосування кожного із передбачених законодавцем заходів процесуального примусу закріплені, відповідно, у статтях 92, 93 та 94 ЦПК України. Таке розмежування є не випадковим, оскільки кожний захід процесуального примусу має власні, лише йому властиві підстави застосування.

Так, відповідно до ст. 92 ЦПК України попередження застосовується за порушення порядку під час судового засідання або невиконання розпоряджень головуючого, видалення із зали судового засідання – у разі повторного вчинення зазначених дій. Тимчасове вилучення доказів для їх дослідження судом застосовується у разі неподання без поважних причин письмових чи речових доказів, що витребувані судом, та неповідомлення причин їх неподання (ч. 1 ст. 93 ЦПК України). Привід свідка є заходом впливу на належно викликаного свідка, який без поважних причин не з'явився в судові засідання або не повідомив про причини своєї неявки (ч. 1 ст. 94 ЦПК України).

Таким чином, на відміну від традиційного визначення єдиної підстави, якою є правопорушення у розумінні винного, протиправного діяння, яке тягне за собою застосування заходів примусового впливу, що характерно для кримінальної та адміністративної відповідальності, ЦПК України як підставу застосування заходів процесуального примусу передбачає лише порушення встановлених у суді правил.

Окрім цього, у ч. 2 ст. 90 ЦПК України закріплено дві основні вимоги щодо порядку застосування заходів процесуального примусу. Так, заходи процесуального примусу застосовуються судом негайно після вчинення порушення. Дана вимога свідчить про відсутність розриву в часі між вчиненням порушення та застосуванням судом того чи іншого заходу процесуального примусу. Так, наприклад, якщо під час допиту свідка порушено порядок у залі судового засідання, суд, не припиняючи допиту, має право застосувати передбачений ЦПК України захід процесуального примусу.

Інша вимога стосується порядку застосування заходів процесуального примусу і передбачає необхідність оформлення застосування заходу процесуального примусу шляхом постановлення ухвали. При цьому ухвали про застосування попередження та видалення із зали судового засідання постановляються судом, не виходячи до нарадчої кімнати, із занесенням до журналу судового засідання, а ухвали про тимчасове вилучення письмових чи речових доказів та про привід свідка оформляються окремим процесуальним документом і постановляються в нарадчій кімнаті. Ухвала суду про застосування заходу процесуального примусу не може бути оскаржена в загальному порядку [1, с. 377-378].

Заходи процесуального примусу, як і ухвали, на підставі яких вони застосовуються до правопорушника, необхідні для забезпечення належних умов для всебічного, повного і об'єктивного розгляду та вирішення справи, реалізації і захисту процесуальних прав суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин. Саме тому ухвали про застосування заходів процесуального примусу є актом суду, спрямованим на забезпечення здійснення правосуддя. При цьому, ухвали про застосування заходів процесуального примусу повинні відповідати встановленим вимогам щодо форми і змісту, які передбачені для актів правосуддя, аби застосування згаданих заходів було законним. Таким чином, за наявності достатніх підстав та дотримання передбачених законодавцем вимог суд застосовує до порушника заходи процесуального примусу шляхом постановлення відповідної, належно оформленої ухвали суду.

Отже, враховуючи надзвичайно важливу роль належного використання всіма учасниками цивільних процесуальних правовідносин своїх процесуальних прав та виконання своїх процесуальних обов'язків, законодавець досить ґрунтовно і вичерпно регламентує порядок і підстави застосування заходів процесуального примусу. Дотримання встановленого порядку застосування процесуального примусу в ході здійснення цивільного судочинства при наявності визначених підстав є гарантією його законності, а отже, і свідченням відсутності порушень прав громадян під час здійснення цивільного судочинства.

Список використаних джерел:

1. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства : [монографія] / В. В. Комаров, В. І. Тертишніков, Д. Д. Луспеник та ін. ; В. В. Комаров (заг. ред.). – Х. : Харків юридичний, 2008. – 925 с.

**Професор кафедри теорії та історії
держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент**

**Кучук Андрій Миколайович
УЧЕННЯ ПРО ПРАВО П.І. НОВГОРОДЦЕВА**

На сьогодні в Україні актуалізувалися природно-правові концепції. розглядаючи які не можна не згадати учення про право П.І. Новгородцева, творчий доробок якого охоплює такі важливі теми як співвідношення загального і індивідуального, права людини, правова держава, громадянське суспільство тощо.

Зауважимо, що у роки Радянського Союзу ім'я Павла Івановича Новгородцева намагались забути зокрема через критику ним бездержавної форми організації суспільства, яка так чи інакше призводить до тоталітаризму. При цьому найбільш небезпечними на думку Павла Івановича є марксизм, який возводить у абсолют суспільство, а також анархізм, який на протигагу першому надмірно абсолютизує індивідуалізм.

О.М. Литвинов з цього приводу зазначає, що «будучи доктором державного права, професор П. Новгородцев категорично відкидав утопії бездержавного стану, показуючи витoki подібних ідей в примітивному прагненні людей до елементарного безтурботного і ситого життя, яке уявлялось їм як земний рай. Холістичні ідеї, які супроводжують людство протягом практично всієї його історії, завжди спиралися на відповідний суспільний ідеал, втім, як і будь-які соціальні та політичні ідеї. Звідси те значення, яке надавав ідеалу П. Новгородцев» [1, с. 44].

Слід зазначити, що досліджуючи осмислення П.І.Новгородцевим права і держави у контексті суспільного ідеалу О.М. Литвинов робить висновок про те, що «П.І.Новгородцев показав постійну актуальність природного права як найвищого морального критерію оцінки будь-якого людського закону, довів необхідність відмови від механістично-інструментального каузального мислення в теорії держави й права для вирішення її фундаментальних завдань. Новгородцев є фундатором потужної течії «відродженого природного права» у російській філософії права, яка має всі ознаки наукової школи, а масштаб досягнень надає підстави зарахувати його до класиків філософії права початку ХХ століття» [1, с. 13].

На думку видатного філософа права суспільний прогрес пов'язаний із розвитком особистості й, відповідно, впливає з її завдань.

П.І. Новгородцев критикував підхід «старих індивідуалістів» до висвітлення принципу особистості як основи соціальної філософії через те, що вони пов'язували реалізацію індивідуального начала з утвердженням певної досконалої форми суспільного співжиття. Поділяючи віру у очікувану гармонію життя, вони були переконані у можливості віднайдення такої форми, яка поєднає всіх «вузами гармонійної єдності» і дозволить людині повністю реалізувати себе. Як приклад такого розуміння суспільного ідеалу П.І. Новгородцев називає теорію народного суверенітету, яка «у свій час перебувала у центрі усіх політичних вірувань і сподівань».

П.І. Новгородцев відстоював думку, що зміст суспільного ідеалу має бути встановлено у відповідності з основною нормою моралі, якою є «поняття особи в її безумовному значенні і безкінечному покликанні». При цьому Павло Іванович відзначав, що будучи членом соціального союзу, вступаючи на шлях суспільного прогресу, особа не втрачає свого безумовного значення. Для особи суспільство не стає вищою метою, яка нав'язує їй моральні норми і відповідно людина не перетворюється на засіб. Адже саме суспільство не має етичного значення поза межами принципу особистості, так як соціум розуміється як союз осіб. Тобто якість суспільства так чи